

Asia: VN/32466/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kiitämme mahdollisuudesta lausua esitysluonnoksesta.

Tiivistelmä keskeisistä viesteistämme

- Pidämme tärkeänä, että Rajavartiolaitoksella on riittävät toimivaltuudet torjua laittoman maahantulon järjestämistä, ihmiskauppaa ja muuta rajaturvallisuutta vakavasti uhkaavaa järjestäytynyttä rikollisuutta.
- Esitysluonnos on kuitenkin perusoikeuksien kannalta poikkeuksellisen merkittävä ja edellyttää mielestämme useita täsmennyksiä jatkovalmistelussa.
- Uhkaperusteisen rikostiedustelun käynnistämiskynnys jää mielestämme liian avoimeksi; sääntelyn tulee kuvata nykyistä tarkemmin, milloin toimivaltuuksia voidaan käyttää.
- Rikostiedustelun kohteiden määrittelyä sekä toimivaltuuksien käyttöedellytyksiä on tarkennettava, jotta sääntely täyttää perusoikeuksien tarkkarajaisuusvaatimukset.
- Avoimiin lähteisiin kohdistuva automaattinen tiedonkeruu muodostaa uudenlaisen ja laajakantoisen tiedonhankintamuodon, jonka rajauksia on täsmennettävä olennaisesti.
- Esityksen yritysvaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi; vaikutukset erityisesti teleyrityksiin ja muihin tiedonluovutusvelvollisiin toimijoihin tulee arvioida perusteellisemmin huomioiden mm. viranomaispyyntöjen määrä, pyyntöjen toteuttamistapa, mahdolliset järjestelmä- ja prosessimuutokset, henkilötyö, varallaolo, tietoturva, käyttövarmuus sekä kustannukset ja niiden korvaaminen. Kustannusten korvaamisesta tulee säätää selkeästi ja pääsäännön tulee olla, että avustamisvelvollisilla yrityksillä tulee olla oikeus täysimääräiseen korvaukseen kaikista viranomaisen avustamisesta aiheutuvista kustannuksista, myös henkilötyön osalta. Avustamisvelvollisille yrityksille

osoitettavien pyyntöjen tulee olla selkeitä ja yksiselitteisiä. Niistä tulee ilmetä, mitä yritykseltä voidaan edellyttää, millä menettelyllä, millä päätöksellä ja millä edellytyksillä. Tämä tulee varmistaa laissa.

- Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 16 §:ssä tarkoitetun lähdesuojan piiriin kuuluvan viestin tietoja ei rikostiedustelussa saa käyttää.
- Tiedusteluvalvontavaltuutetulle sekä muille valvontaelimille on turvattava riittävät resurssit ja toimivaltuudet.

Johdanto

Pidämme perusteltuna, että Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia kehitetään vastaamaan muuttuneen turvallisuusympäristön vaatimuksia. Laittoman maahantulon järjestäminen, ihmiskauppa sekä rajaturvallisuutta vakavasti uhkaava järjestäytynyt rikollisuus edellyttävät viranomaisilta entistä ennakoivampaa ja tietojohdosta toimintaa.

Kannatamme esityksen tavoitetta mahdollistaa vakavaan rikollisuuteen puuttuminen nykyistä varhaisemmassa vaiheessa ennen yksittäisen rikoksen konkretisoitumista.

Esityksessä on kuitenkin kyse perusoikeussäätelyn kannalta poikkeuksellisen merkittävästä kokonaisuudesta. Toimivaltuudet irtautuvat osin yksilöidystä rikosepäilystä ja perustuvat uhkarvioihin, mikä korostaa säätelyn täsmällisyyden, tarkkarajaisuuden ja oikeasuhtaisuuden vaatimuksia.

Katsomme, että esitystä tulee jatkovalmistelussa täsmentää useilta keskeisiltä osin.

Nykytilan kuvaus

Katsomme, että esityksessä tulisi nykyistä selkeämmin osoittaa mitä Rajavartiolaitos voi voimassa olevan lainsäädännön perusteella jo tehdä, missä konkreettisissa tilanteissa nykyiset toimivaltuudet ovat osoittautuneet riittämättömiksi sekä miksi nykyisten säännösten täsmentäminen ei olisi riittävä vaihtoehto.

Ilman tällaista analyysiä on vaikea arvioida uusien toimivaltuuksien välttämättömyyttä ja oikeasuhtaisuutta perusoikeuksien rajoituksia koskevien vaatimusten näkökulmasta.

Uhkaperusteinen rikostiedustelu

Kiinnitämme huomiota siihen, että uhkan käsitettä ei luonnoksessa ole täsmennetty riittävästi ja että toimivaltuuksien käyttö voi luonnoksen perusteella perustua varsin varhaisiin ja osin hajanaisiin signaaleihin, sekä siihen, että sääntely jättää viranomaiselle laajan harkintavallan tiedustelun käynnistämisessä.

Katsomme, että jatkovalmistelussa tulisi täsmentää ainakin:

- millainen uhka-arvio oikeuttaa toimivaltuuksien käytön,
- mitä tietoja uhka-arvion tulee sisältää,
- mikä on näyttö- tai tietokynnys toimien käynnistämiseksi,
- miten päätöksenteko dokumentoidaan ja jälkikäteen arvioidaan.

Rikostiedustelun kohteet

Katsomme, että jatkovalmistelussa tulee varmistaa, että rikostiedustelun kohteet on määritelty esityksessä riittävän täsmällisesti sekä ettei sääntely mahdollista käytännössä toimivaltuuksien kohdentamista liian laajasti ilman riittäviä kriteerejä.

Mitä varhaisemmassa vaiheessa tiedonhankinta on mahdollista, sitä suuremmaksi nousee vaatimus kohteiden tarkkarajaisesta määrittelystä.

Avoimet lähteet

Pidämme sääntelyn selkeyttämistä sinänsä kannatettavana, mutta katsomme, että ehdotettu sääntely on tältä osin liian yleisluontoista.

Avoimen lähteen määritelmän osalta esityksen sivulla 103 on katsottu, että lähde katsotaan avoimeksi siitä huolimatta, että esimerkiksi keskusteluryhmään pääseminen edellyttää sen ylläpitäjän hyväksyntää. Ymmärrämme, että lähde on avoin, vaikka se edellyttäisi rekisteröitymistä ilman ylläpitäjän hyväksymiseen liittyvää harkintaa. Sen sijaan on perusteltua kysyä, onko lähde avoin silloin, kun ylläpitäjä harkitsee ryhmään pääsemisen erikseen.

Sääntelystä tulee myös ilmetä yksiselitteisesti, ettei avoimen lähteen käsitettä tulkita tavalla, joka ulottaisi sen teleyritysten suljettuihin palveluympäristöihin tai luottamuksellisen viestinnän piiriin. Rajaus tulee tehdä lain tasolla tai vähintään yksityiskohtaisissa perusteluissa selkeästi.

Avointen lähteiden tiedonhaun suojaamista tulee selkeyttää siten, ettei se edellytä palveluntarjoajaa tekemään muutoksia omiin ehtoihin, tuotteisiin ja palveluihin eikä sääntely anna viranomaiselle oikeutta kiertää teknisiä suojauksia, murtautua järjestelmiin tai hankkia pääsyä luottamuksellisen viestinnän piiriin.

Katsomme, että jatkovalmistelussa tulisi täsmentää erityisesti:

- mitä pidetään avoimena lähteenä,
- missä määrin sääntely voi ulottua suljettuihin palveluihin tai ryhmiin,
- missä määrin kerättyä tietoa voidaan yhdistellä muihin tietoaaineistoihin, sekä
- kuinka pitkään tietoja voidaan säilyttää.

Lähdesuojan alaiset tiedot

Luonnoksen säännösteksti, perustelut tai nykyinen laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) eivät käsittele tilannetta, jossa viranomainen on kuullut tai nähnyt kuuntelu- tai katselukiellon alaisen viestinnän tietosisällön. Ne eivät käsittele tilannetta, jossa kuuntelu- ja katselukiellon alainen viestintä on kuultu tai nähty, vaikka esimerkiksi salaisella tiedonhankintakeinolla saatu tieto on lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 49 §:n mukaan ”hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi taikka vaaran torjumiseksi”, ja jossa viranomainen on kuitenkin omaksunut tietosisällön.

Kiinnitämme sisäministeriön huomiota siihen, että luonnoksessa ei nimenomaisesti kielletä viranomaista käyttämästä suoraan tai välillisesti esimerkiksi virkamiehen ”muistiin jäänyttä” tietoa myöhemmin.

Näistä syistä ehdotamme, että luonnoksen 48 b §:ään lisättäisiin jatkovalmistelussa toinen momentti seuraavasti: Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 16 §:ssä tarkoitetun lähdesuojan piiriin kuuluvan viestin tietoja ei saa käyttää.

Täydennyksen tarkoitus olisi selkeästi kieltää esimerkiksi vahingossa viranomaiselle luonnoksen tarkoittamissa uhkaperusteisen rikostiedustelun tilanteissa siirtyneen tietosisällön käyttäminen edes

välillisesti myöhemmin. Täydennysehdotus on linjassa hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta (HE 50/2026 vp) kirjattujen periaatteiden kanssa.

Eduskunta on kiinnittänyt aktiivisesti huomiota lähdesuojan turvaamiseen tuoreissa lakihankkeissa. Perustuslakivaliokunta, lakivaliokunta ja talousvaliokunta ovat vahvistaneet lähdesuojaa eri tilanteissa. Viittaamme erityisesti perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 30/2025 vp., lakivaliokunnan mietintöön LaVM 12/2025 vp. ja talousvaliokunnan mietintöön TaVM22/2025 vp.

Viittaamme lähdesuojaa koskevien yksityiskohtien ja tarkempien perustelujen osalta jäsenliittomme Medialiitto ry:n asiassa antamaan lausuntoon, jossa todettua kannatamme.

Rikostiedustelulla saatujen tietojen käyttö ja luovuttaminen

Katsomme, että jatkovalmistelussa tulee vielä täsmentää tietojen käyttötarkoitussidonnaisuutta, kuvata selkeästi tietojen edelleen luovutuksen rajat, arvioida tietojen toissijaisen käytön edellytykset sekä varmistaa, että tietojen säilytystä koskeva sääntely on oikeasuhtaista.

Yritysvaikutukset

Pidämme esityksen yritysvaikutusten arviointia puutteellisena suhteessa esitettyihin toimivaltuuksiin.

Katsomme, että jatkovalmistelussa tulee erityisesti arvioida:

- teleyrityksiin ja muihin tietopyyntöjen kohteena oleviin toimijoihin kohdistuva hallinnollinen kuormitus,
- kustannusvaikutukset ja korvauskysymykset,
- mahdolliset tietojärjestelmämuutokset ja tekniset velvoitteet,
- tiedonluovutusten määrän kasvu ja sen operatiiviset vaikutukset,
- vaikutukset yritysten toimintaedellytyksiin ja luottamukseen.

Lisäksi pääsääntönä tulee olla, että kun viranomaispyynnön toteuttamisesta ei ole yritykselle itselleen mitään liiketoiminnallista hyötyä, sen toteuttamiseen liittyvät kustannukset, mukaan lukien henkilöstökustannukset tulee korvata täysimääräisesti. On yhteiskunnallinen kysymys, miten pitkälle tällaisissa tilanteissa yrityksiltä voidaan edellyttää viranomaistoiminnan tukemista ilman korvausta.

Valvonta ja oikeusturva

Pidämme keskeisenä, että toimivaltuuksien käyttöön liittyy tehokas ja riippumaton valvonta.

Katsomme, että tiedusteluvalvontavaltuutetulle tulee varmistaa riittävät resurssit, pääsy kaikkeen tarpeelliseen aineistoon, ja mahdollisuus tehokkaaseen ja jatkuvaan valvontaan.

Valvontajärjestelmän uskottavuus on olennainen osa uudistuksen hyväksyttävyyttä.

Koska lausuttavana oleva esitysluonnos vastaa sisällöltään hyvin pitkälle keväällä 2026 lausuttavana ollutta hallituksen esitysluonnosta poliisin rikostiedustelulainsäädännöksi, viittaamme yksityiskohtien osalta asiassa antamaamme lausuntoon, joka löytyy lausuntopalvelusta: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=70b83518-44fc-42d6-9b58-baa685f7d834>

Lisäksi viittaamme jäsenliittojemme, mm. Medialiitto ry:n tässä asiassa antamiin lausuntoihin sekä FiCom ry:n asiassa antamaan lausuntoon.

Kunnioittavasti

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Yrityslainsäädäntö

Markku Rajamäki

johtava asiantuntija

Rajamäki Markku
Elinkeinoelämän keskusliitto EK - Yrityslainsäädäntö